

Жакупова Алтынай Жұмабекқызының

6D010100 - «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынған диссертациясына

АНДАТПА

Зерттеу тақырыбы: Болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамыту.

Зерттеу мақсаты: болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытуды теориялық-әдіснамалық тұрғыда негіздеу, педагогикалық шарттарын айқындап және тәжірибелік-эксперименттен өткізу.

Зерттеу міндеттері:

- мектепке дейінгі ұйым педагогінің *экологиялық құзыреттілік* ұғымын нақтылау;
- болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытуды теориялық-әдіснамалық негіздеу;
- болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытудың педагогикалық шарттарын анықтау;
- мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытудың құрылымдық-мазмұндық моделін дайындау;
- болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытудың әдістемесін жасап, оның тиімділігін тәжірибелік-эксперименттен өткізу.

Зерттеу әдістері:

- зерттеліп отырған мәселеге қатысты педагогикалық-психологиялық және экологиялық ғылыми теориялық әдебиеттерге, білім беру бағдарламаларына, оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдарға теориялық талдау жасау, сараптау, салыстыру, қорытындылау.
- студенттермен әңгімелесу, сұқбаттасу, сауалнама жүргізу, бақылау, тест, тәжірибелік-эксперимент жүргізу.
- зерттеу нәтижелерін диагностикалау, математикалық-статистикалық өңдеу және қорытындылау.

Қорғауға ұсынылатын диссертацияның негізгі қағидалары:

(дәлелденген ғылыми болжамдар және жаңа білім болып табылатын басқа да тұжырымдар)

- болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігі мектеп жасына дейінгі балаларға экологиялық білім беру міндеттерін шешудегі интеграцияланған кәсіби-тұлғалық қабілеті мен экологиялық құндылықты бағдарланған жеке басының көрсеткіші.

- мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытудың педагогикалық шарттары: өздігінен экологиялық білім алуға ұмтылысы, кәсіби қызметінің ерекшелігіне дайындығы, зерттеушілік іс-әрекетте өзін-өзі дамытуын сипаттайды.

- мектепке дейінгі ұйым педагогінің экологиялық құзыреттілігін дамытудың құрылымдық-мазмұндық моделі құрастырылып, дайындалды. Ол өзара байланысқан жүйелілік, синергетикалық, аксиологиялық, іс-әрекетті тұлғалық тұғырларды қамти отырып, когнитивті-мазмұндық, құндылықты-мотивациялық, іс-әрекетті-практикалық тұрғыдан стандартты емес экологиялық білім беру жағдайында ізденіске даярлайтын өзара байланысқан жиынтық ретінде, жоғары экологиялық мәдениетті және саналы жеке тұлғаны қалыптастыру.

- болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамыту мақсатындағы педагогикалық үдерісте: «Экологиялық құзыреттілік» оқу-әдістемелік құралы, «Мектепке дейінгі ұйым педагогінің экологиялық құзыреттілігі» элективті курс бағдарламасы мен «Экологист» экоклуб жоспарын енгізуімен қамтамасыздандырылады.

Зерттеудің негізгі нәтижелері:

- мектепке дейінгі ұйым педагогінің экологиялық құзыреттілік ұғымын нақтыланды;

- болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытуды теориялық-әдіснамалық негізделді;

- болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытудың педагогикалық шарттарын анықталды;

- мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытудың құрылымдық-мазмұндық моделін дайындалды;

- болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытудың әдістемесін жасап, оның тиімділігін тәжірибелік-эксперименттен өткізілді.

Зерттеу нәтижелерінің сипаттамасы: зерттеу мазмұнының ғылыми аппаратқа сәйкестілігімен; автордың бастапқы әдіснамалық және теориялық ұстанымдарымен; зерттеудің теориялық және эмпирикалық әдістерінің жиынтықтарын пайдаланумен; алынған деректердің дәлелділігімен, тәжірибелік-эксперименттік зерттеу нәтижелердің математикалық-статистикалық әдістермен өңделіп, бастапқы және соңғы көрсеткіштер нәтижелерінің тиімділігімен; зерттеу болжамының жұмыстағы нәтижелерінің расталуымен байланысты.

Алынған нәтижелердің жаңалығы мен теориялық маңыздылығының негіздемесі:

Бірінші нәтиже - жаңа. Мектепке дейінгі ұйым педагогінің экологиялық құзыреттілік ұғымын нақтылауда «экологиялық құзыреттілік» ұғымының мәні мен құрылымы, мазмұны нақтыланып, болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогінің экологиялық құзыреттілігіне анықтама берілген.

Отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектеріне талдау жасалып, болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытудың теориялық-әдіснамалық негізі жүйелілік, синергетикалық, аксиологиялық және тұлғалық іс-әрекеттік тұғырлары негізделген.

Екінші нәтиже - жаңа. Болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытуда - маманның өзін-өзі табысты жүзеге асыруын тиімді пайдалану қажеттілігін сипаттайтын мүмкіндіктері мен педагогикалық шарттары айқындалған.

Үшінші нәтиже - жаңа. Болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамытудың құрылымдық-мазмұндық моделі - компоненттері, үш деңгейі (төмен, орта, жоғары) анықталып, оны анықтау критерийлері мен көрсеткіштері берілген, өзара тығыз байланыста жүзеге асатын тұтастық құрылым ретінде дайындалған.

Төртінші нәтиже - жаңа. Болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамыту әдістемесі («Мектепке дейінгі ұйым педагогінің экологиялық құзыреттілігі» элективті курс бағдарламасы, «Экологиялық құзыреттілік» оқу-әдістемелік құралы, «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» мамандығы аясында «Экологист» экоклуб бағдарламасы) жасалып, оның тәжірибеге енгізілуі зерттеудің практикалық жаңалығы болып саналады.

Ғылымның даму бағыттарына немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: Зерттеудің басты идеясы ҚР Президенті Қ.Тоқаевтың «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: Іс-қимыл кезеңі» атты Жолдауында: «Қоршаған ортаны қорғау және экологиялық даму - Қазақстан күн тәртібінің бірінші жоспарына шығарылуда. Бұл мәселемен бүкіл әлем бойынша өркениетті мемлекеттер айналысуда және бізде негізгі тенденциядан алшақ қала алмаймыз. Өскелең ұрпақты, мектептер мен жоғары оқу орындарында экологиялық тәрбиелеуге тиісті назар аударылуы керектігін, сонымен қатар, қоғамдағы экологиялық құндылықтарды нығайтуға бағытталған, қоршаған ортаны қорғау жүйесіне серпін беретін бірыңғай экологиялық саясатты қалыптастыру қажеттілігін айтып өтуімен тығыз байланысты.

Экологиялық білім мен тәрбиенің құқықтық негізі болып табылатын нормативтік құжаттар ҚР «Экологиялық кодексінде», «Қазақстан 2030 тұрақты даму» мақсатында және «Қазақстан-2050» стратегиялық даму бағдарламаларында: адамның өмірі мен денсаулығына қолайлы жағдай жасау үшін қоршаған табиғи ортаны қорғау, халқымыздың өсіп-өркендеуі мен жас ұрпаққа нәтижелі білім мен тәрбие беруде «экологиялық бағыттылығын» үздіксіз білім беру саласындағы мемлекеттік деңгейдегі саяси талаптарды жүзеге асыруға сәйкес келеді. Бұл өз кезегінде зерттеу мәселесінің өзектілігін көрсетеді.

Докторанттың әрбір жарияланымды дайындауға қосқан үлесі: (диссертация авторының жарияланымның жалпы көлемінен пайызбен өлшенген үлесі көрсетілген)

Scopus деректер қоры базасына кіретін басылымда:

1. Opportunities for the development of ecological competence of the future pre-school teachers. Cypriot Journal of Educational Sciences. – 2022. – Vol.17, Iss.1.P. 238-249. (Co-authored by: Mankesh A., Kyakbaeva U., Karimova R., Omarova D.) Мақалада болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің экологиялық құзыреттілігін дамыту мүмкіндіктері сипатталады. Мақала жазудағы докторанттың үлесі 60%.

ҚР Бж ҒМ Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті бекіткен басылымдарда:

2. Мектепке дейінгі білім мамандарға экологиялық білім берудің ерекшелігі. Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршы «Педагогика ғылымдары» сериясы. Алматы. -2019-№1(61) Б.212-217, ISSN 1728-5496. (қосалқы автор: Манкеш А.Е) 80%.

3. Мектепке дейінгі ұйым мамандарының экологиялық құзыреттілігін дамытудың педагогикалық және психологиялық негізі. Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршы «Педагогика ғылымдары» сериясы. Алматы.-2019.-№4(64) Б.256-263, ISSN 1728-5496. (қосалқы автор: Манкеш А.Е) 90%.

4. Абай шығармалары мектепке дейінгі ұйымдарда экологиялық тәрбие беру құралы ретінде. Қазақстанның ғылымы мен өмірі. Алматы. – 2020.- №12(2) Б.180-186, ISSN 2073-333X. (қосалқы автор: Манкеш А.Е) 90%.

Алыс-жақын шетелдердегі халықаралық конференцияларында:

5. Педагог дошкольной организаций как субъект экологического образования и воспитания. Международная научно-практическая конференция. «Образование в XXI веке» Москва, РФ: Международный институт профессионального развития педагога. 28-29 февраль -2020. С.413-420. (В соавторстве: Манкеш А.Е.) 90%.

6. Кәсіби бағытта экологиялық іс-әрекетке бағдарланған білім беру жүйесі. OECD studies conference on transformative educational studies. Ankara, Turkey: Iksad Kongre академиялық ұйымы. 19-21MARCH -2020. P.65-72, ISBN978-625-7914-89-5. (Co-authored by: Mankesh A., Kyakbaeva U.) 70%.

7. National consciousness in Kazakh literature as a means for shaping prospective specialists` ecological culture» II ULUSLARASI BEYDAĞI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER KONGRESİ. Malatya, Turkey: Iksad Kongre академиялық ұйымы. 10-12 NISAN-2020. P.68-74, ISPEC Yayinevi-2020, ISBN978-605-7811-56-1. (Co-authored by: Mankesh A., Kyakbaeva U.) 90%.

8. Балабақша ойындарының бала психологиясына әсері. Al-FARABI 8th International Conference on Social Sciences. Almaty: Iksad Kongre академиялық ұйымы. 21-22 JULY -2020. P.26-29, ISBN978-625-7898-13-3. (Co-authored by: Мышбаева Г., Альдибекова Ш.) 50%.

Республикалық және халықаралық конференцияларында:

9. Болашақ мектепке дейінгі педагогтардың кәсіби даярлығын дамытуда экологиялық білім берудің маңыздылығы. «Жас ғалым-2019» атты VII Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясы Тараз: 22 ақпан-

2019 жыл Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті Б.164-167. (қосалқы автор: Манкеш А.Е) 90%.

10. Экологиялық білім беруде мектепке дейінгі тәрбиеші-педагогтың кәсіби құзыреттілігін дамыту. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция «Көшбасшылық және менеджмент: теория мен практиканың қазіргі даму тенденциялары», «Ұлағат»-Алматы.-2019. Б.191-193, ISBN 978-601-298 - 706-7. 100%.

11. Мектепке дейінгі ұйым маман мамандарының экологиялық құзыреттілігін дамытудың педагогикалық негізі. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция. «Білім беру жүйесін модернизациялау: тенденциялар, проблемалар және перспективалар» Алматы: 18 қазан -2019ж. Абылай хан ат.ҚазХҚ жӘТУ Б.404-407. 100%.

12. Жаңартылған білім мазмұнындағы инновациялық әдістер. Халықаралық қашықтық ғылыми-практикалық конференция. «Психологиялық-педагогикалық білім берудің өзекті мәселелері мен перспективалары» Алматы: 18 қазан-2020ж. Абай ат.ҚазҰПУ Б.65-68 (қосалқы автор: Манкеш А.Е) 50%.

13. Ерте жастағы балаларда моторлық белсенділіктің дамуы. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция. «Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық идеялары мен ағартушылық қызметі» Арқалық: 20 қазан - 2021ж. Ы.Алтынсарин ат.Арқалық педагогикалық институты. Б.141-145. (қосалқы автор: Муханбетжанова А., Бакетова М.) 50%.